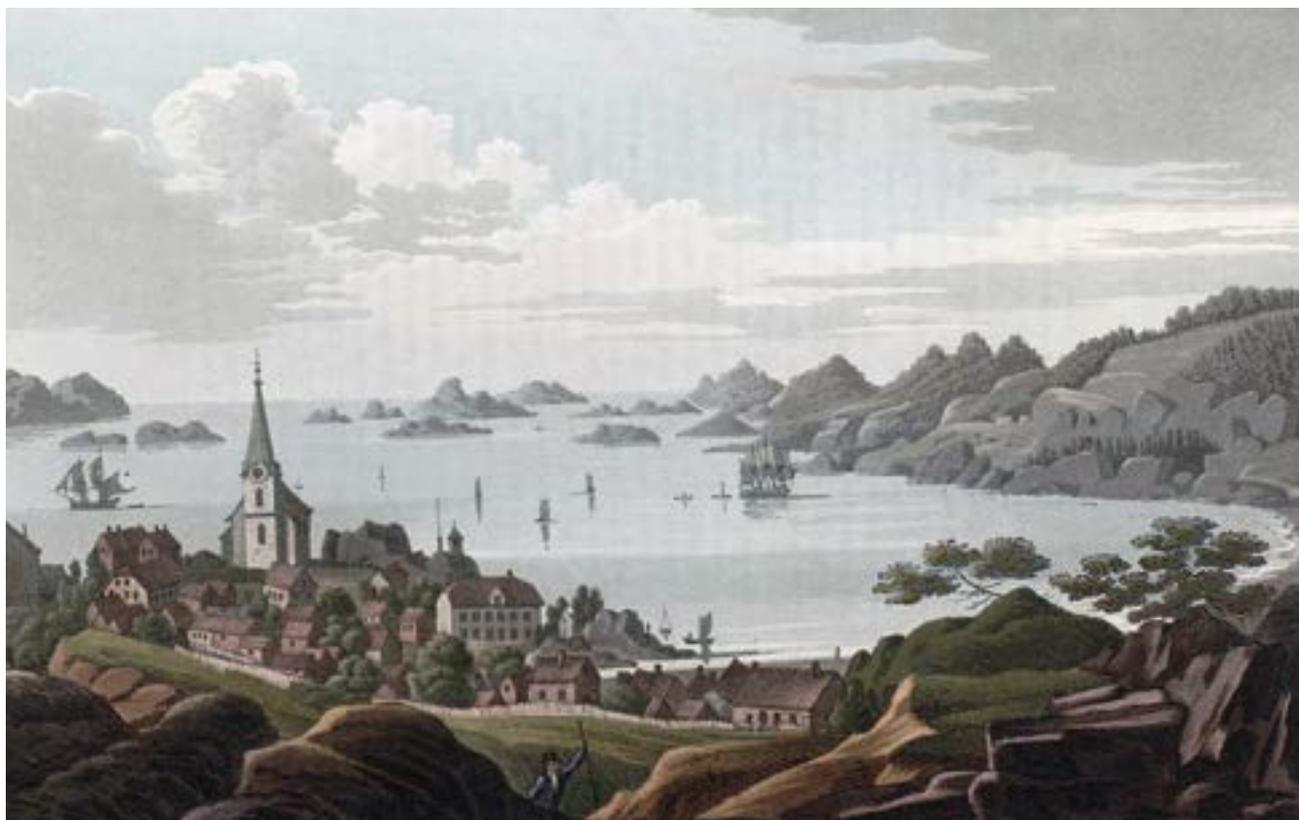

Mai 2020

Kulturhistorisk stedsanalyse (DIVE) for Tollerodden-Herregården, Larvik

Oppdragsgiver:	Larvik kommune
Rapportnavn:	Kulturhistorisk stedsanalyse for Tollerodden-Herregården (DIVE)
Utgave/dato:	04.05.2020
Oppdrag:	626637- DIVE-analyse Tollerodden-Herregården Rapport
Oppdragsbeskrivelse:	Gjennomføring av en DIVE-analyse etter Riksantikvarens metodikk med full brukermedvirkning. Avklaringer med Vestfold fylkeskommune.
Oppdragsleder:	Susanna Grimsæth
Fag:	Plan og urbanisme
Tema:	Kulturminner
Leveranse:	Rapport/ analyse
Skrevet av:	Harald Tallaksen og Astrid Storøy
Layout:	Harald Tallaksen
Kartproduksjon:	Frode Edvardsen
Kvalitetskontroll:	Astrid Storøy
Asplan Viak AS	www.asplanviak.no
Forsidebilde:	Laurvig anno 1800, malt av John William Edy (kilde: Larvik Museum - Vestfoldmuseene)

Bilder uten kildehenvisning er tatt av Asplan Viak.

Innledning		4
Trinn 1:	Kulturhistorisk beskrivelse	6
Trinn 2:	Fortolkning	31
Trinn 3:	Vurdering	40
Trinn 4:	Aktivering	57
Kilder		73

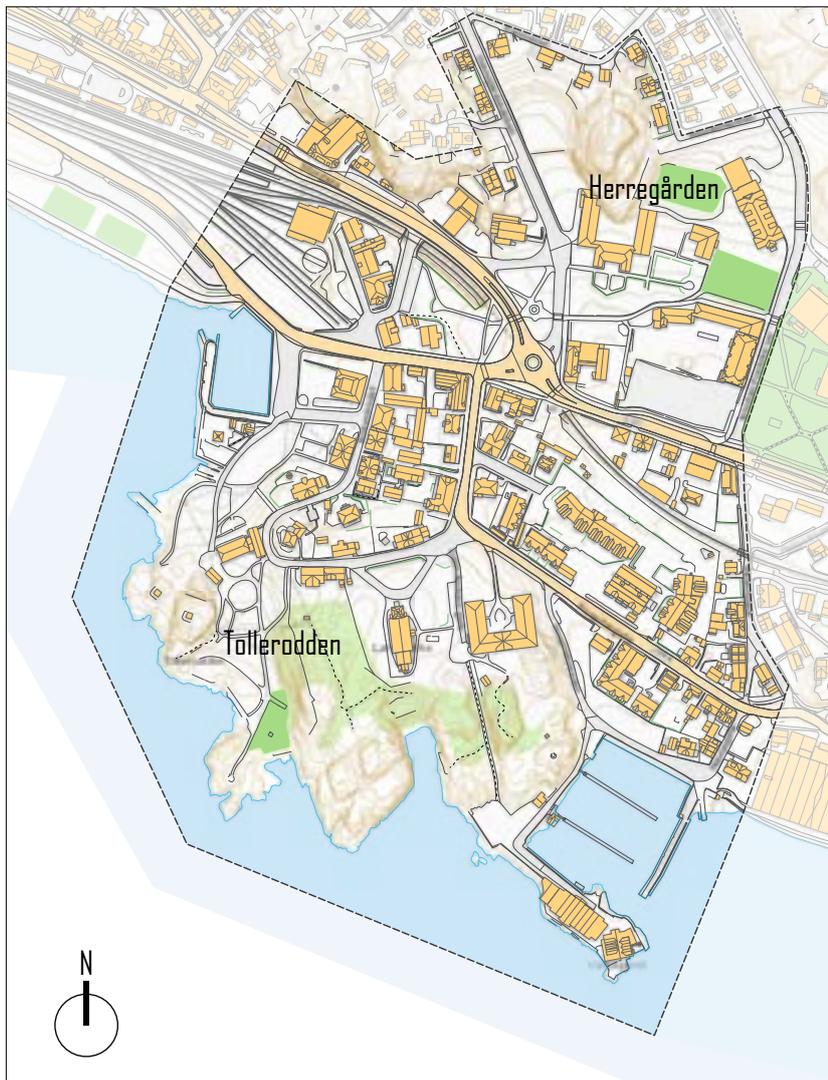
Sprikene har særlig gått på spørsmålet knyttet til bevaring av skolene, kontrariving og reetablering av herregårdshagen. Det har også vært noe uenighet knyttet til eventuell utbygging i området rundt Skottebrygga/jernbanens godsområde. Verdivurderingene varierer noe, men alle har vært enig i områdets store kulturminne- og rekreasjonsverdier.

Asplan Viak har fra et kulturminnefaglig ståsted, kommet med sine vurderinger og anbefalinger ut fra en helhetsvurdering. Det er lagt vekt på å få frem en faglig begrunnet konklusjon for mulig fremtidig handlingsrom basert

på oppdragets målsetting og DIVE-metodikkens føringer.

Sluttproduktet i form av denne kulturhistoriske stedsanalysen (DIVE) avspeiler medvirkningsgruppas syn, men konklusjonene er Asplan Viaks innspill og faglige råd til Larvik kommune.

Det er utarbeidet en rapport der alle kart er lagt inn som illustrasjoner. Alle kart leveres i tillegg som egne GIS-filer.

Figur 1: Analyseområdets avgrensning

TRINN

Metodikk

I analysens første trinn etableres et kunnskapsgrunnlag som skal danne utgangspunktet for vurdering av kulturarvens kvaliteter og muligheter i stedsutviklingen. Kunnskapsgrunnlaget skal vise hvordan naturgitte og kulturelt betingede forutsetninger og forhold, hver for seg og samlet, har formet analyseområdet. Målet med Trinn I er å belyse sammenhengene mellom stedets historiske «fortellinger» og dagens omgivelser.

I analysen brukes en Tid-Rom matrise (tidsvindu) som redskap for systematisering og formidling av historisk dokumentasjon. Matrisen gir oversikt over stedets historiske utvikling, innhold, sammenhenger og tidsdybde. Utviklingshistorien er inndelt kronologisk ut fra de viktigste historiske hendelsene i områdets utviklingshistorie der en følger utviklingssporene i tid, lag for lag. Kun de mest sentrale og viktigste historiske hendelsene er beskrevet, og historien er ikke utfyllende. I denne analysen er tidsaksen delt inn i fem tidsepoker der historien fortelles ut fra tre geografiske nivåer («flyhøyder»): Larvik og verden utenfor, Tollerodden og Herregården, og Strukturer og bebyggelse. Med tanke på formidling er den historiske karakteren beskrevet i en kortfattet tekst med underbyggende illustrasjoner (kilde: Riksantikvaren).

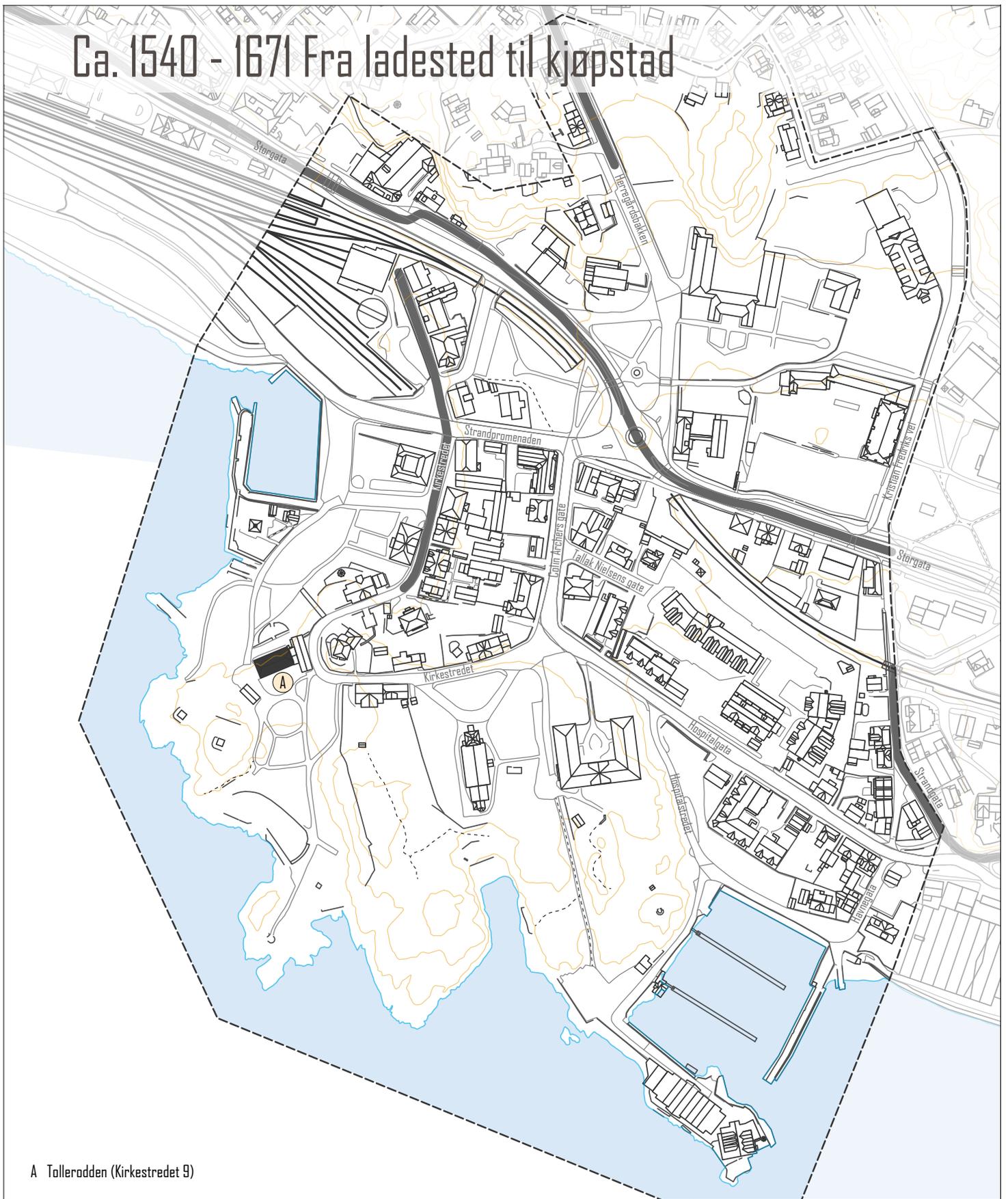
KULTURHISTORISK BESKRIVELSE

Ca. 1540 - 1671 Fra ladested til kjøpstad

A Tollerodden (Kirkestredet 9)

HISTORISK LESBARHET:

- ca. 1540-1671 Bygninger
- ca. 1540-1671 Veier

Kartet viser bevarte bygninger og andre kulturminner fra denne epoken

DIVE

T1-1 ca. 1540-1671

Kulturhistorisk stedsanalyse
Tollerodden-Herregården, Larvik 2020

asplan viak

Figur 14: Hospitalet fra 1760 og Larvik kirke fra 1677. Foto: kart.1881.no

Larvik kirke

Larvik kirke ble bygd av stattholder Ulrik Frederik Gyldenløve og innviet 6. januar 1677. Kirken ble fornyet innvendig 1751 – 1752, tårnet ble oppført i 1760. Kirken ble nok en gang ombygd i 1860 etter tegninger av arkitekt Christian Heinrich Grosch.

Vi vet ikke sikkert hvordan kirkegården var utformet og om den opprinnelig var inngjerdet, men fra ca. 1740 var den gjerdet inn, trolig med en kombinasjon av steingjerde og stakitt. Porten til kirkegården lå i det nordøstre hjørnet, og herfra førte en gangvei opp til hovedinngangen. I alle fall fra 1860-årene var denne gangveien belagt med kulesteindekke omrammet av flate steinheller. Portstolpene av tre ble på 1890-tallet byttet ut med portstolper i naturstein, og med porter av smijern. Gjerdet besto fortsatt av tre.

rundt 1970. Den smale veien nord for fengselet er fra 1900-tallet.

Området mot øst er en parkmessig opparbeidelse som ble gjort i 1970-årene etter prof. Magne Bruns tegninger.

Inskripsjoner i fjell

På fjellveggene vest for Herregården ble det hugget fem inskripsjoner i anledning de dansk-norske kongenes besøk i Larvik. Tradisjonen ble videreført med to

inskrripsjoner som hyller norske kongers besøk til byen. Den eldste inskripsjonen er imidlertid Ulrik Fredrik Gyldenløves initialer (V.F.G.L.) og årstallet 1674, på fjellveggen rett bak Herregårdens vestfløy som markerer oppstarten av byggeprosjektet. Utenfor planområdet, i fjellveggen langs Kristian Fredriks vei er det en inskripsjon som trolig er fra 1690-årene og like ved denne er det hugd inn en inskripsjon for markering av åpning av veien i 1923.

Laurvig hospital

Greve Ferdinand Anton Danneskjold-Laurvig ga ordre om bygging av hospitalet den 22. januar 1735. Den første bygningen var av tømmer og ganske liten. Murbygningen som ble oppført av greve Frederik Ludvig Danneskjold-Laurvig sto ferdig i 1760, med plass til 21 beboere rekruttert fra grevens virksomheter i Larvik.

Vi vet ikke hvordan uteområdet så ut i perioden da det var grevelig godshospital, men kryssområdet nord for kirkegården og hospitalet var trolig en slags semi-opparbeidet plass med sand-/jorddekke, kulesteinsrenner samt et og annet tre. I dag har arealet nord for Hospitalet et grønt preg med gressplen og store trær, og denne parkmessige opparbeidelsen tilkom sannsynligvis på 1880-tallet. Veien som fører opp til plassen foran hovedinngangen har trolig ligget her

Figur 15: Utsnitt av Reichborns kart fra 1818. Kilde: Larvik Museum

Figur 16: Kirkestredet nr 10 og 12 sett mot sør

Figur 17: Larvik Sjøfartsmuseum, gjenoppført omkring 1730. Tollbod fra 1850-1881.

siden bygget ble oppført, mens den kraftige steinmuren som rammer inn veien ble trolig anlagt rundt 1850-60.

Det ble trolig ble anlagt hage sør for bygget i forbindelse med «frøkenhospitalet» omkring midten av 1800-tallet. Hospitalet eies i dag av en kommunal stiftelse og leies fortsatt ut til boligformål.

Tollerodden – Kirkestredet 9

Tømmeret i huset er datert til 1650-60. Huset stod ferdig i 1668 og var

i to etasjer med helvalmet tak og to lave sidebygninger rundt et gårdsrom. Her virket tolleren fram til 1794, da handelsmannen Hans Falkenberg kjøpte huset og bygget det om til en enetasjes bygning med sidefløyer. Nærmest huset var det gårds plass, mens den sørlige delen var inngjerdet frukthage.

Barokke bygårder på rekke og rad

Kirkestredet 4, 6, 10 og 12 ble oppført etter bybrannene i 1712 og 1749. De kan være oppført på grunnmurer fra eldre hus fra 1600-tallet.

Kirkestredet 5 – Sjøfartsmuseet

På tomte der boligen til kjøpmann og murmester Johan Andreas Blume ble reist i 1714, lå tidligere havnefogdens hus og brygge. Blume fikk en viktig posisjon i lokalsamfunnet da han ble utnevnt til grevens bygnings- og reparasjonsinspektør i 1725. Boligen brant i 1728, men ble gjenoppført noen år senere. Murbygningen har siden vært brukt som prestebolig, tollbod, tekstilfabrikk og lager. Larvik kommune kjøpte eiendommen i 1952. Etter en omfattende restaurering kunne Foreningen Larvik Sjøfartsmuseum åpne dørene for publikum i 1962.

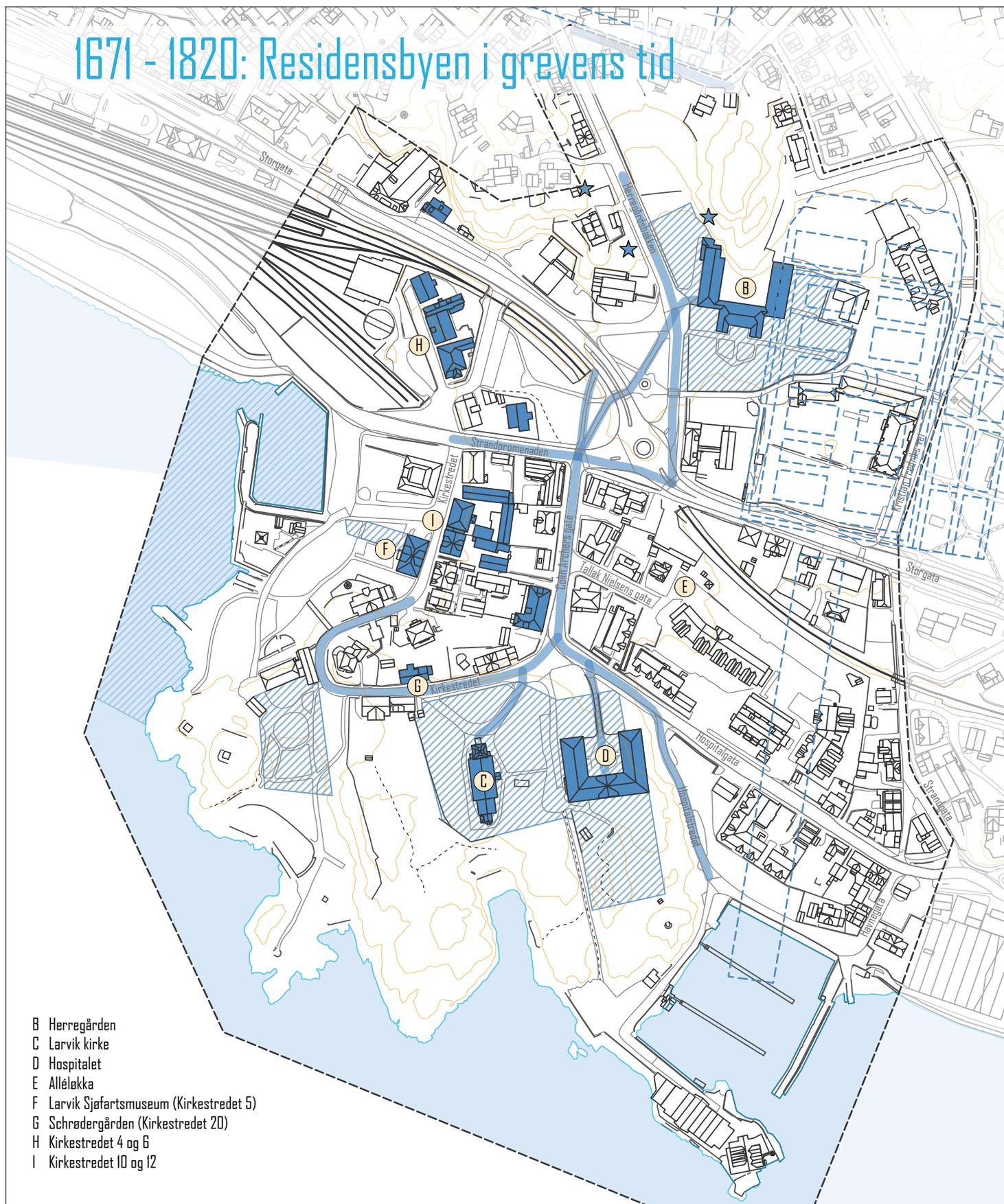
Skottebrygga

Etter at Herregården ble bygd omtales Skottebrygga som grevens brygge. Gyldenløves sønn, Ferdinand Anton Danneskjold-Laurvig, ga i 1754 tillatelse til å bygge den første brygga finansiert av «mudderpengene» som blir innkrevd fra skip som besøker havna. Brygga sto ferdig i 1756. Byborgerne delte på ansvaret sammen med greven for å holde brygga i orden, noe som viste seg å bli en stor utfordring da den gjentatte ganger ble ødelagt i storm. Til tross for sin sentrale plassering, ble Skottebrygga aldri mer enn en havn for småfartøy. Større skip måtte enten fortøye ved Torstrand eller i Hølen, eller ligge på svai.

Kirkestredet 20 – Schrødergården

Kjernen i bygningen er trolig oppført på slutten av 1700-tallet. En periode før 1810 var huset i bruk som byens rådstue og rettslokale.

1671 - 1820: Residensbyen i grevens tid

- B Herregården
- C Larvik kirke
- D Hospitalet
- E Allélakka
- F Larvik Sjøfartsmuseum (Kirkestredet 5)
- G Schrødergården (Kirkestredet 20)
- H Kirkestredet 4 og 6
- I Kirkestredet 10 og 12

- HISTORISK LESBARHET:**
- 1671-1820 Veier
  - 1671-1820 Bygninger
  - 1671-1820 Andre kulturminner
  - ★
 1671-1820 Inskripsjoner
  - 1671-1820 Opprinnelig herregårdshage

Kartet viser bevarte bygninger og andre kulturminner fra denne epoken

DIVE

T1-2 ca. 1671-1820	
Kulturhistorisk stedsanalyse Tollerodden-Herregården, Larvik 2020	
asplan viak	

I 1930-årene ble fergeforbindelse mellom Norge og Danmark opprettet. Den bedret byens kontakt med kontinentet, men bidro på sikt til å skape en enda større barriere mellom byen og havna.

Okkupasjon

9. april 1940 angrep tyske tropper Norge. Fram til frigjøringen i 1945 sto Norge under tysk okkupasjon. Tyske kystfort ble etablert langs store deler av norskekysten som en del av Atlanterhavsvollen. På Tollerodden ble det satt opp et bemannet, mindre og lett batteri med 3 kanonstillinger med tilhørende underjordisk fjellanlegg. Fjellanlegget har blitt benyttet av heimevernet etter krigen.

Kirkestredet, Tollerodden og Herregården

Jernbanen deler byen

Jernbanen endret i stor grad byens fysiske uttrykk. Togskinner og jernbaneanlegg ble lagt mellom havna og byen, og førte til at gamle bygninger måtte rives og gateløp endres. Storgata, som var kjent for sine grønne hager ned mot sjøen, gjennomgikk store en-

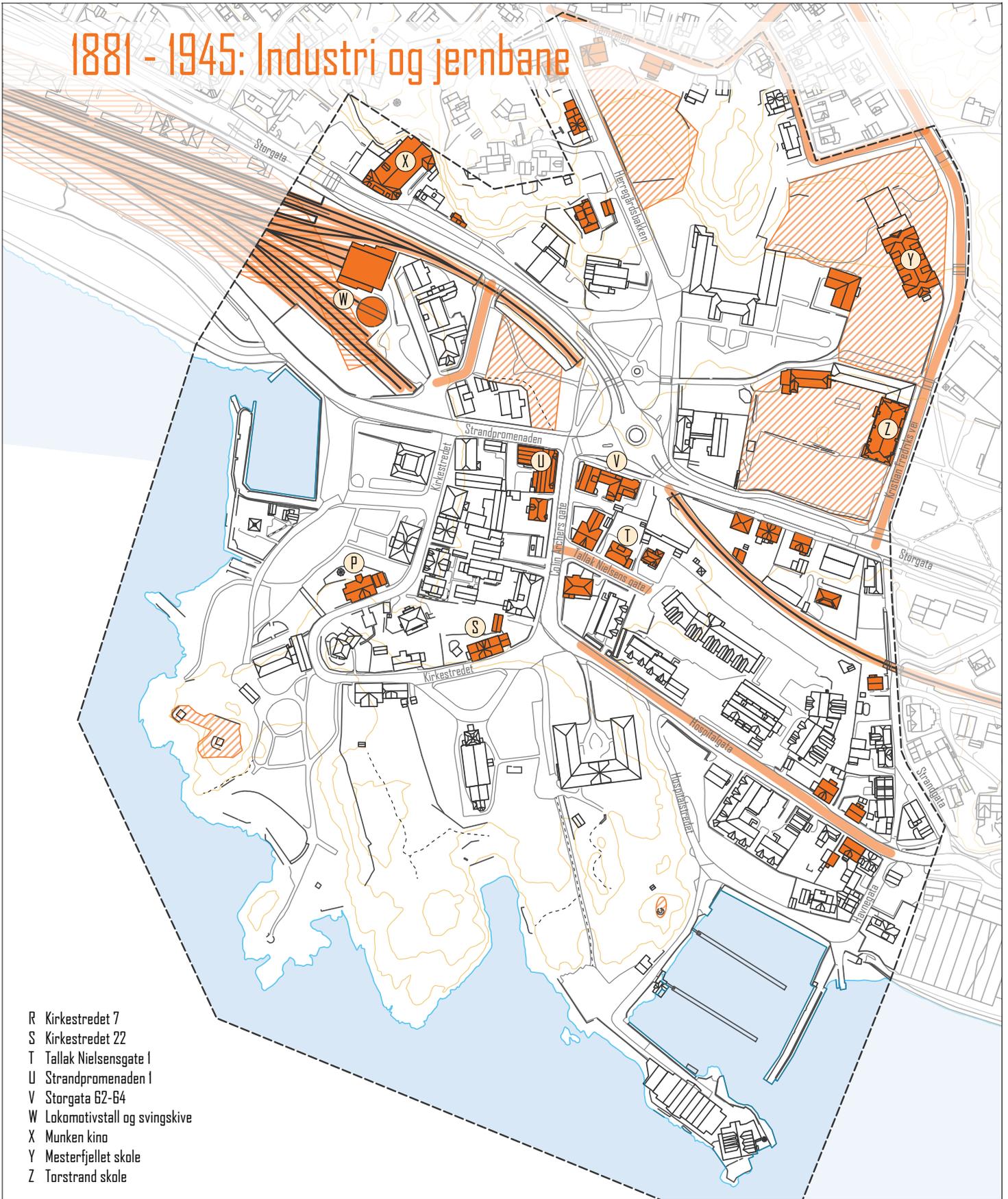
Figur 26: (alle bildene) Området mellom sjøen og Skottebrygga var tett bebygd med pakkhus og sjøbader fram til de ble revet i 1948. Vannspeilet mellom jernbanen og Skottebrygga ble fylt igjen i to omganger: Først ved byggingen av Larvik stasjon omkring 1880, og senere ved anlegging til normalspor og utvidelse av godsområdet på slutten av 1930-tallet.

1881 - 1945: Industri og jernbane

- R Kirkestredet 7
- S Kirkestredet 22
- T Tallak Nielsensgate 1
- U Strandpromenaden 1
- V Storgata 62-64
- W Lokomotivstall og svingskive
- X Munken kino
- Y Mesterfjellet skole
- Z Torstrand skole

- HISTORISK LESBARHET:**
- 1881-1945 Vei/bane
  - 1881-1945 Bygninger
  - 1881-1945 Andre kulturminner
  - 1881-1945 Utfylling i sjø

DIVE

T1-4 ca. 1881-1945

Kulturhistorisk stedsanalyse
Tollerodden-Herregården, Larvik 2020

asplan viak

Kartet viser bevarte bygninger og andre kulturminner fra denne epoken

Metodikk

Historien vil alltid være gjenstand for nye tolkninger, både på det individuelle og samfunnsmessige plan. Hensikten med trinn 2 er å fortolke og drøfte analyseområdet historiske situasjon, meningsinnhold og betydning som underlag for verdidiskusjonen i trinn 3.

Det er ikke nødvendigvis bare høydepunktene i den historiske utviklingsprosessen som har etterlatt seg de mest betydningsfulle sporene i et landskap, og det er heller ikke alltid at de sporene som finnes er historisk viktige. Med utgangspunkt i hvilke historiske elementer som i dagens situasjon representerer de viktigste historiske fortellingene i trinn 1, vil trinn 2 undersøke hvilken tilstand de er i som formidlere av historisk meningsinnhold og samfunnsmessig betydning. I analysen brukes historisk lesbarhet, integritet (helhet) og autentisitet (grad av ekthet) som mål på tilstand og formidlingsegenskaper (kilde: Riksantikvaren).

Oppsummeringen av Trinn 2 vises i kart som beskriver områdets historiske karakter, betydning og lesbarhet:

Oppsummering av viktige utviklingstrekk (kart T2-1) viser strukturer, bygninger, elementer, vegger og parker som har satt størst preg på Tollerodden - Herregårdenområdet.

Eksisterende strukturer (kart T2-2) viser de ulike strukturene i dagens situasjon. Med strukturer menes bebyggelsesmønster, landskapskarakter og andre elementer som beskriver områdets særpreg og historiske utvikling.

Områdeavgrensning (kart T2-3) viser en inndeling i delområder basert på viktige utviklingstrekk (kart T2-1) og eksisterende strukturer (kart T2-2). Områdeinndelingen danner utgangspunkt for verdi- og sårbarhetsvurderingen i Trinn 3. Det presiseres at grensene mellom enkelte områder ikke er entydige, og at disse kan justeres ved senere behov. Det er viktig at det utøves skjønn med tanke på avgrensningene av områdene.

TRINN 2 FORTOLKNING

TRINN 3 VURDERING

Metodikk

I analysens tredje trinn er oppgaven å vurdere kulturarvens kvalitative egenskaper, muligheter og begrensninger med verdispørsmålet som hovedelement. Muligheter og begrensninger kan måles ved å vurdere utviklingspotensial og endringskapasitet. Med utviklingspotensial menes ikke bare kulturarvens økonomiske og bruksmessige potensial, men også potensialet for utvikling av kunnskaps- og opplevelsesverdier. Når utviklingspotensialet er beskrevet, kan de realistiske utviklingsmulighetene i relasjon til situasjonens begrensninger vurderes i trinn 4. I det inngår vurdering av kulturarvens sårbarhet og tålegrenser (kilde: Riksantikvaren).

Verdi- og sårbarhetstabell

TRINN 3

Nr.	Delområde navn	Verdi	Verdier	Utviklingspotensial*	Sårbarhet	Sårbarhet	Endringskapasitet	Tålegrense
3B	Fengselet	S	To bygninger oppført i 1863 etter «type-tegninger» av arkitektene Schirmer og von Hanno. Tidstypisk for fengsler fra samme tid. Funksjonen gir identitetsverdi. Fasadene er lite endret og i god teknisk tilstand. <i>Samlert stor verdi.</i>	Eventuelt ny bruk dersom dagens virksomhet opphører.	Stor	Liten eiendom sårbar for endringer. Karakteren av monumentalt bygg i grønne omgivelser bør opprettholdes.	Ingen/liten	A: Bygg og miljø med høy kvalitet og autentisitet fredet etter kulturminne-loven. Områdets karakter må hensyntas og verdier sikres i videre planlegging. Muligheter for ytterligere utvikling uten konflikt med områdets verdier er svært begrenset.
4	Bensinstasjonen	L	Bensinstasjon med tilhørende trafikkareal har liten verdi. Parkeringsplassen langs Storgaten markerer hvor Munkegata opprinnelig gikk og har kulturhistorisk verdi som et ubebyggt areal. <i>Samlert liten verdi.</i>	Bensinstasjonen er et fremmed-element i det verneverdige bymiljøet. P-anlegg i fjell under Steinane med innkjøring fra Storgata, vest for bensinstasjonen, kan vurderes for å løse utfordringene med parkering tilknyttet bydelen og besøkende til Herregården.	Liten (grenser mot områder med stor verdi)	Området tåler endringer med ny bebyggelse i inntil 3 etasjer lagt langs gata og tilpasset skalaen til den øvrige, eldre bebyggelsen langs Storgata. Området grenser mot Herregårdsletta som har stor verdi. Tiltak i denne delen av området må hensynta Herregårdslettas karakter av grønn park.	Middels	C/D: Område med liten kulturhistorisk verdi. Mulig transformasjonsområde. Nærhet til kulturhistorisk viktig område gjør at ny bebyggelse bør tilpasses slik at den ikke dominerer over og forringer tiliggende områdes verdi. Virking av tiltak mot kulturhistoriske omgivelser bør dokumenteres.
5	Herregården	SS	Residensbolig oppført for grev Ulrik Fredrik Gyldenløve i 1674. Herregården er et av hovedverkene i norsk barokk. Tidligere lå det en stor barokkhage på østsiden av bygget, og det må antas at det fortsatt er bevart rester i bakken. Anlegget har høy opplevelsverdi og kunnskapsverdi fra grevskapstiden og unionen med Danmark. Området har også flere autentiske inskripsjoner i fjell knyttet til kongebesøk. <i>Samlert særlig stor verdi.</i>	Herregårdshagen kan reetableres. Avhenger av hvilke valg som gjøres for område B, skolene.	Stor	Herregårdens nære omgivelser i form av ubebygde grøntarealer og fjellknauser er svært sårbare for inngrep og endringer. Karakteren av monumentalt bygg i grønne omgivelser bør opprettholdes.	Ingen/liten	A: Bygg og miljø med høy kvalitet og autentisitet fredet etter kulturminne-loven. Områdets karakter må hensyntas og verdier sikres i videre planlegging. Muligheter for ytterligere utvikling uten konflikt med områdets verdier er svært begrenset.

Verdi- og sårbarhetstabell

TRINN 3

Nr.	Delområde navn	Verdi	Verdier	Utviklingspotensial*	Sårbarhet	Sårbarhet	Endringskapasitet	Tålegrense
6	Skolene	S	<p>Selve grunnen i området vurderes å ha stor verdi som kulturminne. Dette skyldes tidligere funn av bevarte rester av herregårdshagen, blant annet deler av vanningssystemet. Basert på gode skriftlige kilder, eldre foto og kart er sannsynligheten stor for å finne ytterligere bevarte spor gjennom arkeologiske undersøkelser.</p> <p>Skolebygningene i området er gitt en lavere verdi. Disse, sammen med Herregården (som i en periode ble benyttet som skolebygg), viser skoleutbygging over tid, noe som gir kulturel verdi. Alle er relativt autentiske og har lokal identitetsverdi i form av sin funksjon.</p> <p>Byggene er tidstypisk skolearkitektur preget av historisme fra tidlig 1900-t.</p> <p>Møsterfjellet skole, tegnet av arkitektene Morgenstierne og Eide, vurderes å ha middels verneverdi, mens Tørstrand skole har liten til middels verdi. Nyere tilbygg/mellombygg har liten arkitektonisk og kulturhistorisk interesse og vurderes å ha liten verdi.</p> <p><i>Grunnen under skolene: Stor verdi</i> <i>Møsterfjellet skole: Middels verdi</i> <i>Tørstrand skole: Liten til middels verdi</i> <i>Nyere mellombygg/tilbygg begge skoler: Liten verdi</i></p>	<p>Området kan utvikles i ulike retninger:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bevaring av skolebygg for ny, alternativ bruk. Nyere tilbygg kan rives og skolegårdene endres til parkarealer. Byggene er sårbare for nye tilbygg/fasadeendringer og karakteren av skolebygg bør opprettholdes. - Ett eller begge skoleanleggene rives og den historiske herregårdshagen gjenskapes. 	Stor (grenser mot område med særlig stor verdi)	Tiltak i området kan påvirke store verdier i nabo-område (Herregården). Potensielle for funn av rester etter herregårdshagen i grunnen gjør at området i seg selv kan ha stor sårbarhet for selv enkle tiltak i grunnen.	Liten	B: Områdets karakter bør hensyntas og verdier sikres i videre planlegging. På grunn av nærhet til Herregården vil mulighetene for ytterligere utvikling uten konflikt med områdets verdier være svært begrenset.

Verdi- og sårbarhetstabell

TRINN 3

Nr.	Delområde navn	Verdi	Verdier	Utviklingspotensial*	Sårbarhet	Sårbarhet	Endringskapasitet	Tålegrense
15	Kirkestrødet 14, 16 og 18	L	Et område fortettet med nyere boligbebyggelse uten antikvarisk verdi, og som delvis bryter med bebyggelsesstrukturen langs Kirkestrødet. Boligene ligger i hager med frodig vegetasjon og store trær. <i>Såmlert liten verdi.</i>	Områdets attraksjonsverdi bør videreutvikles i form av tilbakeføring av gatebelegg, gatelykter, møblering, kulturhistorisk skilting mm.	Middels/ stor (grenser mot områder med stor verdi)	Området er allerede fortettet med ny bebyggelse på små tomter, omgitt av områder med stor kulturhistorisk verdi. Området er derfor sårbart for nye endringer/utvidelser av bebyggelsen, mens hagene er sårbare for hogst og endringer. Gjennomføring av bygg som går tapt bør skje langs Kirkestrødet i tråd med avrig bebyggelse langs gata.	Liten	B: Områdets karakter bør hensyntas og verdier sikres i videre planlegging. Nye tiltak bør planlegges i tråd med opprinnelig struktur og områdets opprinnelige preg.
16	Hospitalgata	L	Frittliggende blokkbebyggelse fra slutten av 1980-t. uten verdi. <i>Såmlert liten verdi.</i>		Liten, (grenser mot områder med stor verdi)	Selve området er lite sårbart for endringer, men tiltak i vestre del av området kan påvirke tilgrensende område med stor verdi.	Middels	D: Område der verdien er fraværende eller borte. Mulig transformasjons-område. Ved nærhet til kulturhistorisk viktige områder må ny bebyggelse tilpasses slik at den ikke dominerer over og forringer tiliggende områders verdier. Virkning av tiltak mot kulturhistoriske omgivelser bør dokumenteres.
17	Tollerodden	S	Nr. 9 «Tollerodden» er oppført i 1660-årene. I mange år bolig og tollbod. Stor hage/parkenlegg med krabbedam, og området for Colin Archers berømte båthøggeri. Her ligger også Sverdrupmoloen fra 1857. På kollen vest for parken er det bevart kulturminner fra 2. verdenskrig. Området har stor opplevelses- og bruksverdi som rekreasjonsområde, og er kulturhistorisk viktig for byen. <i>Såmlert stor verdi.</i>	Områdets attraksjonsverdi bør videreutvikles i form av tilbakeføring av gatebelegg, gatelykter, møblering, kulturhistorisk skilting mm. Mulighetene for en sammenhengende tursti langs vannet r undt Tollerodden kan vurderes.	Stor	Området er svært sårbart for nye tiltak og bygg som bryter karakteren av opparbeidet park og friområde. Inngrep i terreng bør unngås.	Liten/ingen	A/B: Verdier som kommer opp mot fredningsklasse eller med stor bevaringsverdi. Områdets karakter bør hensyntas og verdier sikres i videre planlegging.

Verdi- og sårbarhetstabell

TRINN 3

Nr.	Delområde navn	Verdi	Verdier	Utviklingspotensial*	Sårbarhet	Sårbarhet	Endringskapasitet	Tålegrense
18	Kirken og Hospitalet	SS	Kirke og hospital opptært av greven. Særlig stor verdi som del av kulturmiljø knyttet til Herregården. Monumentale bygninger med stor symbol- og identitetsverdi. <i>Samlet særlig stor verdi.</i>	Områdets attraksjonsverdi bør videreutvikles i form av tilbaketøring av gatebelegg, gatelykter, møblering, kulturhistorisk skilting mm. Mulighetene for en sammenhengende tursti langs vannet rundt Tollerodden kan vurderes.	Stor	Området svært sårbart for endringer. Formålet monumentalt bygg i granne omgivelser bør opprettholdes.	Ingen/ liten	A: Bygg og miljø med høy kvalitet og autentisitet fredet etter kulturminneloven. Områdets karakter må hensyntas og verdier sikres i videre planlegging. Muligheter for ytterligere utvikling uten konflikt med områdets verdier er svært begrenset.
19	Vadskjæret	L	Båthavn med molo bygd ut i siste halvdel av 1900-t uten verdier. <i>Samlet liten verdi.</i>	Av hensyn til Hospitalets omgivelser bør nordre del (som i dag benyttes til båtopplegg) vurderes omdisponert til grøntområde, alternativt som for parkering for kirken. Nedre del av Herregårdsbakken kan vurderes åpnet for å synliggjøre denne som del av Herregårds-komplekset. Mulighetene for en sammenhengende tursti langs vannet rundt Tollerodden kan også vurderes.	Liten (grenser mot område med særlig stor verdi)	Selve området er relativt lite sårbart for nye tiltak, forutsatt at hensynet til sikt til og fra Hospitalet og kirken ivaretas.	Middels	D: Område med liten kulturhistorisk verdi. Mulig transformasjonsområde. Nærhet til kulturhistorisk viktig område gjør at ny bebyggelse bør tilpasses slik at den ikke dominerer over og forringer tiliggende områdes verdi. Virkning av tiltak mot kulturhistoriske omgivelser bør dokumenteres.

* Med utviklingspotensial menes kulturmiljøets muligheter som henholdsvis kunnskaps-, opplevelses- og bruksressurs, uten at mulighetsbildet preges av motforestillinger. Hensikten er å få frem et bilde som viser muligheter det kan arbeides videre med. Realismen i bildet må deretter vurderes i lys av situasjonens begrensninger, kulturmiljøets sårbarhet og dets tålegrenser (kilde: Riksantikvarens veileder for Stedsanalyse 2018)

Verdi- og sårbarhetstabell

TRINN 3

	Verdier	Sårbarhet og utviklingspotensial	Endringskapasitet	Tålegrense
<p>Området med Tollerodden og Herregården som helhet</p>	<p>Tollerodden og Herregården har hatt en sentral plass i Larviks historie tilbake til siste halvdel av 1600-tallet. Her ble viktige samfunnsinstitusjoner som kirke og sykehus opprettet. Tollerodden var også sentrum for grevskapet og tollvesenet. Kulturhistoriske bymiljø fra denne perioden i Larviks historie er av nasjonal interesse.</p> <p><i>Samlet vurderes området å ha stor verdi.</i></p>	<p>Området er svært sårbart og tåler få endringer før helheten og særpreget forringes.</p> <p>Det er potensial for en forsiktig fortetting og byutvikling omkring Skottebrygga, på utfylte arealer for jernbanen og tidligere fergeterminal.</p> <p>I tillegg kan bensinstasjonen og arealene vest for Munken gi rom for framtidig byutvikling med bebyggelse i inntil tre etasjer tilpasset Storgatas karakter og omkringliggende verneverdig bebyggelse.</p> <p>Området med de to nedlagte skolene ved Herregården står overfor to valg: Bevaring av skolene for ny, alternativ bruk, eller sanering til fordel for rekonstruksjon av den historiske herregårdshagen.</p> <p>Sanering til andre formål bør ikke tillates.</p> <p>Områdets attraksjonsverdi bør videreutvikles i form av tilbakeføring av gatebelegg, gatelykter, møblering, kulturhistorisk skilting mm.</p>	<p>Liten</p>	<p>A/B: Verdier som kommer opp mot fredningsklasse eller med stor bevarings-verdi.</p> <p>Områdets karakter bør hensyntas og verdier sikres i videre planlegging.</p>

Figur 57: Tabell med verdivurdering av Tollerodden – Herregården som helhet

TRINN 4 AKTIVERING

Metodikk

Det fjerde trinnet inneholder syntesen, oppsummeringen og konsentrert av analyseprosessen, og utgjør anbefalinger og innspill til videre planarbeid. I Trinn 4 defineres det historiske handlingsrommet med sikte på aktivering av analyseområdets kulturhistoriske ressurser i planleggingen. Handlingsrommet angir mulighetene for vern kontra utvikling av området, både totalt sett og i forhold til de enkelte kulturhistoriske elementene. Analysen skal resultere i råd og anbefalinger tilpasset nivået for planen den er tilknyttet. Rådene og forslagene som legges frem må derfor henge sammen med planarbeidets utfordringer og svare på spørsmålene som var utgangspunktet for analysen (kilde: Riksantikvaren).

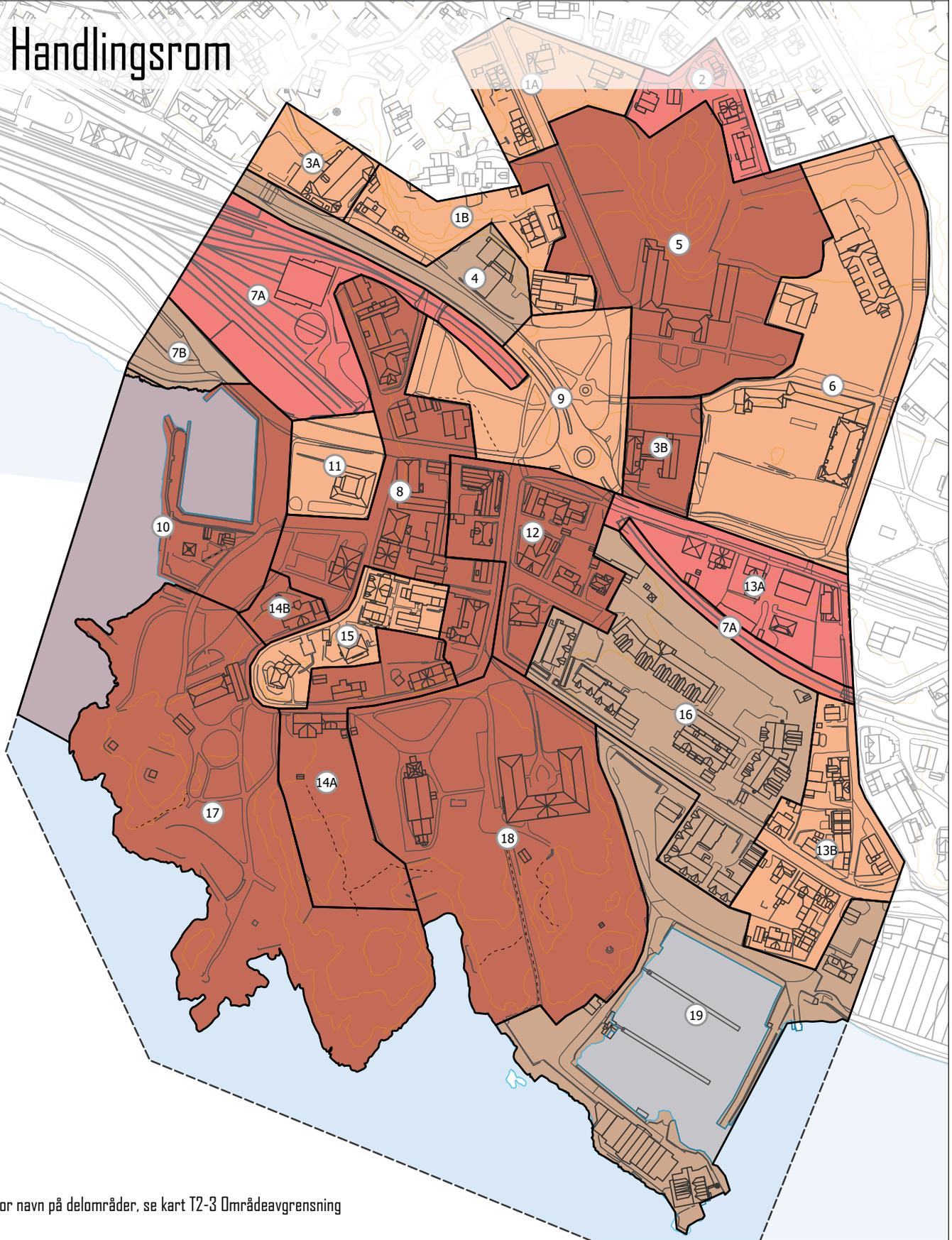

Handlingsrom

(X) For navn på delområder, se kart T2-3 Områdeavgrensning

- I. Ingen/liten utvikling, svært restriktivt
- II. Evt. fortetting/tilbygg med liten/tilpasset skala med hensyn til omgivelsene
- III. Kompromissløsninger der både vern og utvikling ivaretas
- IV. Muligheter for sanering/nybygg med hensyn til omgivelsene

T4-2 Handlingsrom

Kulturhistorisk stedsanalyse
Tollerodden-Herregården, Larvik 2020

asplan viak

DIVE

Nr.	Delområde navn	Verdi	Sårbarhet	Endringskapasitet	Tålegrense	Kategori handlingsrom
-----	----------------	-------	-----------	-------------------	------------	-----------------------

II	Rørlegger-senteret	L	Middels	Liten/ middels	B	II
12	Colin Archers gate	S	Stor	Liten/ ingen	A/B	I
14A	Kirkestredet II, 20 og 22	S	Stor	Liten/ ingen	A/B	I
14B	Kirkestredet 7	S	Stor	Liten/ ingen	A/B	I
13A	Storgata øst	L/ M	Liten/ middels	Middels	B/C	III

TRINN 4

Handlingsrom

Det eksisterende bygget har liten verdi som kulturminne, mens området har middels sårbarhet og liten/middels endringskapasitet på grunn av nærheten til det fredete Sjøfartsmuseet og den svært verneverdige bebyggelsen langs Kirkestredet. Buffersone mot omgivelsene er angitt da inngrep og tiltak innenfor delområdet har stor innvirkning på det verneverdige bygningsmiljøet i området.

Området ned mot Skottebrygga kan tåle en forsiktig utbygging med bebyggelse som i form, høyder, volum og beliggenhet tar utgangspunkt i de sjøbodene og pakkhusene som lå her tidligere, ref. foto på s. 23 og kartutsnitt på s. 25.

Ved oppføring av nybygg innenfor området, bør tiltaket tilpasses/være i tråd med eksisterende omkringliggende bebyggelse med hensyn til byggehøyder, takform, volum, materialbruk og fargesetting. Listen er ikke uttømmende.

Delområdene har stor kulturhistorisk verdi som kommer opp mot fredningsklasse og anbefales bevart. Hensynet til det helhetlige preget med frittliggende villaer, beliggende langs gate og omgitt av hager, bør legges til grunn for vurdering av nye tiltak. Det bør ikke tillates fortetting i form av nye tomter eller bygningsvolumer av større størrelse/flere enheter enn det områdets karakter tillater.

Eventuell bebyggelse som går tapt bør erstattes med nye bygg som tilpasses eksisterende bebyggelse med hensyn på plassering på tomt, byggehøyder, takform, volum, materialbruk, fargesetting.

Tiltak på verneverdig bebyggelse bør følge antikvariske prinsipper: Nye tilføyelser underordner seg og originale bygningsdeler, materialer og detaljer bevares så langt dette er mulig. Vedlikehold og istandsetting bør skje med materialer og metoder tilpasset byggverkene egenart og på en måte som ikke reduserer de arkitektoniske og kulturhistoriske verdiene.

Områdenes attraksjonsverdi bør videreutvikles i form av tilbakeføring av gatebelegg, gatelykter, møblering, kulturhistorisk skilting mm.

Den tidligere alléen langs Collin Archers gate fra kirken/hospitalet til Herregårdssletta bør reetableres.

Omfatter bebyggelse langs Storgata med liten/middels kulturhistorisk verdi. Det er begrenset plass for ny bebyggelse, men ved tap av bygninger kan området tåle noe større volum og høyder på inntil 3 etasjer mot gate.

Tiltak på verneverdig bebyggelse bør følge antikvariske prinsipper: Nye tilføyelser underordner seg og originale bygningsdeler, materialer og detaljer bevares så langt dette er mulig. Vedlikehold og istandsetting bør skje med materialer og metoder tilpasset byggverkene egenart og på en måte som ikke reduserer de arkitektoniske og kulturhistoriske verdiene.

Ny bebyggelse bør tilpasses/være i tråd med eksisterende bygg langs Storgata (mot sentrum) med byggehøyder, takform, volum, materialbruk og fargesetting. Kompromissløsninger der både vern og utvikling ivaretas kan vurderes.

Nr.	Delområde navn	Verdi	Sårbarhet	Endringskapasitet	Tålegrense	Kategori handlingsrom
-----	----------------	-------	-----------	-------------------	------------	-----------------------

13B	Strandgata	M	Middels/ stor	Liten	B	II
15	Kirkestrødet 14, 16 og 18	L	Middels/ stor	Liten	B	II
16	Hospitalgata	L	Liten (grenser mot område med særlig stor verdi)	Middels	D	IV
17	Tollerodden	S	Stor	Liten/ ingen	A/B	I

TRINN 4

Handlingsrom

Delområdet har middels kulturhistorisk verdi og anbefales bevart. Ved oppføring av tilbygg og evt. nybygg/ erstatningsbygg ved tap innenfor området, må disse tilpasses/være i tråd med eksisterende omkringliggende bebyggelse med hensyn til byggehøyder, takform, volum, materialbruk og fargesetting.

Tiltak på verneverdig bebyggelse bør følge antikvariske prinsipper: Nye tilføyelser underordner seg og originale bygningsdeler, materialer og detaljer bevares så langt dette er mulig. Vedlikehold og istandsetting bør skje med materialer og metoder tilpasset bygverkene egenart og på en måte som ikke reduserer de arkitektoniske og kulturhistoriske verdiene.

Karakteren av frittliggende småhusbebyggelse i form av bolighus i rekke langs Strandgata, og frittliggende boliger langs Hospitalgata bør opprettholdes.

Området omfatter nyere villaer med liten kulturhistorisk verdi, oppført på tidligere hagearealer på Tollerodden. På grunn av beliggenheten omgitt av delområder med høy verdi, er sårbarheten middels/stor. Buffersone viser at det må tas hensyn til store verdier i omkringliggende delområder.

Hagene innenfor delområdet er sårbare for hogst og endringer. Bygg som går tapt vil kunne erstattes uten at det forringer verdiene, forutsatt at bygningsform, høyder og materialbruk beholdes. Gjenoppføring av bygg bør skje tett langs Kirkestrødet i tråd med øvrig bebyggelse langs gata.

Omfatter nyere blokk- og rekkehusbebyggelse som har liten kulturhistorisk verdi. Aktsomhetsgrense mot vest (delområde 12 og 18) er angitt da inngrep og tiltak innenfor området kan ha stor innvirkning på kulturminnene i naboområdet.

Ved eventuell ombygging eller ytterligere foretting, bør det stilles krav til dokumentasjon og/eller mulighetsstudie som viser tiltakene i sammenheng med hospitalet og bebyggelsen i delområde *12 Colin Archers gate*, vist gjennom 3D-illustrasjoner, snitt og siktlinjer.

Attraktivt park- og friluftsområde med stor verdi som kulturminne og stort brukspotensial for allmenheten. Anbefales videreutviklet som åpne, ubebygde og grønne arealer for rekreasjon og opplevelse.

Eventuell bebyggelse som går tapt bør erstattes med nye bygg som tilpasses eksisterende bebyggelse med hensyn på plassering på tomt, byggehøyder, takform, volum, materialbruk, fargesetting.

Tiltak på verneverdig bebyggelse bør følge antikvariske prinsipper: Nye tilføyelser underordner seg og originale bygningsdeler, materialer og detaljer bevares så langt dette er mulig. Vedlikehold og istandsetting bør skje med materialer og metoder tilpasset bygverkene egenart og på en måte som ikke reduserer de arkitektoniske og kulturhistoriske verdiene.

Det bør vurderes om det er mulig å lage en enkel, naturtilpasset gangforbindelse, evt. med natursteinstrapper og trebrygger, fra parken tilknyttet Tollerodden, over til kirken og videre utover langs østsiden av Kirkebukta til Vadskjæret. Dette vil åpne opp for en attraktiv rundtur rundt Tollerodden.

- Kart.1881.no
- Riksantikvarens database Askeladden
- Riksantikvarens NB! Register
- Statens kartverk: kartverket.no
- Lokalhistoriewiki
- Wikipedia
- Norgebilder.no
- "Vestfoldskolen gjennom 250 år". Utg. Skoledirektøren i Vestfold. 1991
- Nyhus, Per: "Larvik A-Å". Utg. Østlands-posten. 1999
- Wasberg, Gunnar Christie: "Larvik". 1971
- "Larviks historie". Utg. Kommunen. Larvik. 1962
- Kulturminneanalyse for Larvik by 2004
- Div. kart og notater fra Larvik Museum
- «Drømmen om en havn – Larvik Indre havn i fortid og framtid», Aina Aske, Gro Stalsberg, Larvik Museum 2008
- Larvik.kommune.no
- Vestfold og Telemark fylkeskommune: vtfk.no
- Innspill fra Aina Aske og Gro Stalsberg, Larvik Museum
- "Herregården som museum og attraksjon - diskusjonsgrunnlag", Larvik Museum, Fritz Halvorsen Arkitekter AB
- "Herregårdshagen i Larvik", Lars Jacob Hvinden-Haug NIKU oppdragsrapport 61/2009
- Nasjonalbibliotekets fotoarkiv: nb.no

